

עלייתו ונפילתו של העתון "זמנים"

בלה גוטרמן

בחודשים יוני-יולי 1953 החלה תוכניתה של הנהגת המפלגה הפרוגרסיבית להוציא עתון משלה, שישמש את הרעיון של "ציונות בונה, ליברליות פוליטית וקידמה חברתית", לקרום עוד וגידים. המנהיגים חשו, כי יש צורך לחדש את "המסורת הנאה של הפובליציסטיקה העברית, את הכיור והליכון הנוקב והענייני, את כבוד המלה הגדפסת, גילוי המיוחד שבנו שבשטח המחשבה והעשייה."

כמה מתעניין הקורא הישראלי? לשאלה נכבדה ומורכבת זו, היתה ליוזמי העתון תשובה ברורה וממצה. הקורא מבקש עתון שיספק לו אינפורמציה ממצה ואובייקטיבית, על המתרחש בארץ ובעולם. הוא רוצה עתון שיהיה קל ורציני כאחד, שימזג את מסורת העתונות העברית עם הקידמה של עתונות מודרנית. הקורא דוחה עתון המשרת אינטרסים צרים של קבוצות ומעוניין שיעביר תחת שבת ביקורתו, ללא משוא פנים, כל תופעה שלילית במדינת ישראל הצעירה. העתון יצא לאור בירושלים הבירה ובכך יהיה לעתון העברי הראשון בה מאז קום המדינה.

ואכן, התקבלה החלטה להוציא לאור עתון יומי בפורמט גדול, דוגמת "הארץ" ו"דבר".

עוד בראשית ההכנות, קם חבר המפלגה ד"ר א. מרטון, והתריע בפני משה קול, יושב ראש המפלגה ואחד מיוזמי הרעיון, נגד ביצועו במתכונתו המוצעת. ד"ר מרטון הביע את הדעה, כי המפלגה הולכת לקראת הרפתקה שתסתיים בחוצאות קשות. עתון יומי בתבנית גדולה שיצא לאור בירושלים, לא ישיג די קוראים לאפשר לו קיום רווחי. ניסיון לחקות את "הארץ" לא יצלח משום שהמתכונת המוצעת אינה מבטיחה רמה המתאימה לעתון בעל תוכניות רציניות. אם מתעקשת המפלגה להוציא לאור עתון, עליו להיות בעל אופי עממי אשר ישאף לחדור לשכבות רחבות וגרעונו, לפיכך, יהיה מצומצם.²

אולם מנהיגי המפלגה לא שעו לאזהרות אלה. הם יסדו חברת בת ולה מניות יסוד, הקימו מועצת מנהלים בה עתידים היו לשבת אנשי מפלגה והעורך הנבחר, וכן צורף אליה מנהל עסקים. לעתון לא היה לפי שעה בית דפוס ועורך. שתי הבעיות נפתרו באופן מעניין. ראשי הפרוגרסיבים פנו אל ה"ג'רוזלם פוסט", בעל השקפת עולם קרובה להם, סיכמו עם מנהליו כי עתונם החדש יודפס בדפוס העתון הירושלמי הוותיק וכן שאלו ממנו את אחד מבכירי כתביו, טד לוריא. הלה נאות ליטול חופשה למשך שנה ולתרום מכישוריו לבניית העתון החדש. בזכרון הדברים שנחתם בין משה קול לטד לוריא, מיום 1 באוגוסט 1953, הוסכם על מינויו כעורך העתון בירושלים, כשסגנו יהיה יהושע גלבוע ואילו יצחק ארצי מונה למנהל הסניף בתל אביב. לעורך הובטח חופש פעולה מוחלט וסוכם כי הוא יהיה הקובע בכל הנוגע למדיניות העתון, קבלת עובדים ופיטורם. בזכרון הדברים נקבע במפורש, כי מדיניות העתון תהיה ברורה המפלגה, אולם המערכת לא תהיה מחויבת לפרטי ההחלטות היומיומיות של המפלגה. העתון לא יהיה ביטאון מפלגתי במובן הצר של המלה, בדומה לעתונים כמו "הצופה" ו"הדרור" (עתון צהרם של מפא"י, שהופיע באותה עת), כי אם ביטאון במובן הרחב יותר, הרשאי לבקר גם את מדיניות המפלגה ומעשיה.³

בעוברה משוכה זו, שלחה הנהלת המפלגה חוזר אל כל חבריה בחתימת משה גולדשטיין, מזכירה הכללי, ובו פנייה לחוות דעתם ביתס

בגיליונות הימים הבאים הופיע מיגוון של חידושים, ביניהם מדור כלכלי שבועי, וכתבות שעסקו במפעל "מן העיר אל הכפר". באחד מן הגיליונות הוקדש מקום נכבד, בעמוד הראשון, לאוסף של ציטוטים על מהותה של עתונות טובה. דוגמה אחת: "חופש העתונות מהווה עיקרון טבעי במדינה חופשית, בשני תנאים: שהעתון לא יהיה כבול על ידי הגבלות ושהעתון לא יהיה חופשי לפרסם דברים פליליים."

ב־17 בספטמבר 1953, לקראת עריכתו של דיון מפלגתי מקיף על הבעיה הערבית, פתח "זמנים" בסידרת מאמרים שעסקה בעולם הערבי בשנת תשי"ג, מאת הסופר לעניינים ערביים ששמו לא הופיע, כמוהו כשמותיהם של הכותבים האחרים. למחרת הופיע דיווח על הדיון עצמו ובעיקר סיקור דבריו של שר המשפטים, פנחס רוזן, שדיבר על שיקולים ביטחוניים וציין כי עדיין לא הגיע הזמן לביטול הממשל הצבאי. יחד עם זאת הדגיש, כי על הפקידות הממשלתית לשנות את יחסה לאזרחים ערבים.

במלאת שבוע ל"זמנים", הוא הביא בגאווה שורה של תגובות להופעתו מצד העתונים היומיים האחרים. בין המברכים, העתונים "דבר", "על המשמר", ו"ג'רוזלם פוסט". בולטת היעדרותו של "הארץ". אולי משום שבמערכת "זמנים" העריכו, כי העתון החדש עתיד לנגוס מ"הארץ" נתח נכבד של קוראים.

מערכת העתון לא הסתפקה בהערכת הקולגות ובמלאות לו עשרה ימים, כתב יהושע גלבוע, העורך בפועל, אל משה קול וערך מאזן ביניים קצר, בתום "עשרת ימי תשובה". לדעתו, הצליח העתון יפה למדי. הוא הקדים את "הארץ" ברמת הסיפור והפובליציסטיקה ואת "ידיעות אחרונות" בפרסום אקטואליה. גם המדורים החדשים המתוספים מדי יום לעתון, תרמו לביסוסו. גלבוע חש, כי הצוות עדיין מצומצם ובלתי מנוסה ודרושה הכשרה והשתלמות בלתי פוסקת, אולם מאידך, הוא מודע לעובדה, שלא יינתנו לו יותר ימי חסד. "אין לנו זמן להתפתחות שלווה והדרגתית. אי אפשר לחכות שלושים שנה עד שנהיה דומים ל'הארץ' כיום. מוכרחים להדביק אותו בחודשים מועטים."

וקיימות גם בעיות נוספות. קירבת העתון לקריה הממשלתית עדיין לא פתחה בפניו את מעיינות המידע. הבסיס הטכני עודו רעוע, חסרונו של בית דפוס עצמאי עתיד להיות בעוכריו והעתון זקוק לאווירה אהדת ותומכת של המפלגה. "הבו לנו דפוס טוב ומנהל עסקים מוכשר רב מרץ, ונוכל, אם לא להפוך עולמות, מכל מקום להנחיל כבוד למפלגה."⁷

נראה כי קריאה זו נענתה רק בחלקה. בית דפוס לא הועמד לרשות "זמנים" ועורכיו גאלצו להסתפק בקיים, שלא היה משוכנע. אי לכך היתה ההדפסה גרועה ומשובשת והכבידה על השתלבות העתון בשוק העתונות העברית, בה היו קיימים באותה תקופה 21 עתונים יומיים. מה עושים כדי להתחרות בהם ולהבטיח קוראים רבים ככל האפשר? כתב אחד העתונאים, בן יוסף: "צריך שהעתון יהיה עריגי, מלא רעיונות חדשים ונימנע מחיקוי. עליו להיות מעניין לא רק את הקוראים כי אם גם את העתונים האחרים. עליו להיות עתון העתונאים." גם אריה בן טוב, המזכיר הפרלמנטרי של המפלגה, הביע את דעתו במכתב ששיגר אל ח"כ יזהר הררי, ששהה אותו זמן בניו יורק וביקש לקבל את עותקי העתון. לאחר 20 גיליונות תחושתו היא, כי העתון משתפר והולך. הוא טוב

מפלגתי אלא כלי שרת לאינטרסים הכלליים של המדינה. "זמנים" לא ישרת מעמד או אינטרסים צרים, אלא את כלל אזרחי ישראל. הדבר, מתברר, לא היה פשוט וכבר באותו גיליון ראשון, בעמוד פנימי, הופיע מכתב אל העורך, פרי עטו של יו"ר המפלגה, משה קול, המפרט את תפיסת הנהגת המפלגה לגבי השאלה: "מה צריך עתון לתת לקורא הישראלי בימינו?"

משה קול ראה בעתונו, בראש וראשונה, עתון ציוני, בתוכנו ובמהותו. עליו להיאבק בשחיקה של הערכים הציוניים שנפגעו על ידי הכנענות ועל ידי ציונות. יש להיאבק בהתדרת הצורך בשותפות ציונית עם יהודי התפוצות, בקשירתם אל הרעיון הציוני, תוך פסילת תופעות של יהירות, ולזול, וכוחנות שהחלו נובטות בארץ. קול מזהיר, כי תופעות אלו הן שהצמיחו את אנשי מחתרת צריפין,⁶ שמשפטם נדון בהרחבה בגיליון הראשון.

כיצד ייאבק עתון עברי בסימני חולשה ושחיתות? משה קול מסכים כי נחוצה ביקורת, אולם עליה להיות ביקורת בונה. אסור לה, לעתונות. לעסוק רק בשלילה, ברופי ובזדון. אם היא עושה כן, היא רק תורמת לאווירת הצניעות והלזול. העתונות מתעלמת מן המפעלים הנפלאים המתבצעים במדינה ועוסקת בכשלונות בלבד.

"זמנים" צריך להיות חדור רגש של הומניות אמת, לגרום לכל אזרח להרגיש, כי העתון מגלה בו עניין והתחשבות. על כן, צריך להקצות יותר מקום לתרבות ולחשיבה איכותית ולעודד יוצרים. העתון צריך להעמיד לרשותם כמה להתבטאות.

גם נושא היחס לערביי ישראל לא נפקד ממצעו של "זמנים". כמנהיג פרוגרסיבי ליברלי, אין משה קול מתעלם מן הנימות האומניות הנשמעות בכנסת, ומן היחס לבני המיעוטים, הבא לידי ביטוי בשטח. לדעתו, מתעלמת העתונות מן הנושא, אך "זמנים" מתחייב להעמידו בשורת הבעיות המרכזיות ולא להרפות.

"זמנים" הוא אמנם עתונה של המפלגה הפרוגרסיבית, הוסיף קול, אולם הוא לא ייהפך לבימה מפלגתית צרה. המפלגה זקוקה לעתון כאמצעי למגע עם ההמונים ולהעברת המסר הליברלי. "זמנים" יהיה, אם כן, עתון לעם כולו ולישרי המחשבה שבו.

מנהיג המפלגה, פנחס רוזן, שלח לעתון החדש ברכה קצרה: "קן האמת הוא זה הצריך להנחות את העתון ועליו להיזהר מן הסילוף והניפוח."

יותר אקטואליה מאשר ב"ידיעות אחרונות"

כמה עסק גיליון מספר 1?

מלבד דברי ברכה של בכירי המפלגה ותומכיה וכמובן גם ברכתו של ראש עיריית ירושלים, יצחק קריב, עסק העתון בשאלת היחסים בין שתי הגרמניות, במשפטה של מחתרת צריפין ובבעיית הירידה מן הארץ. שמות הכותבים לא פורסמו, להרציא מדור הפובליציסטיקה, שנכתב על ידי סגן העורך, יהושע גלבוע. מספרם של הצילומים מועט וכן חסר מיגוון של מדורים. עיקר העתון — מאמרים בנושאי תרבות, פרשנות המקרא וארכיאולוגיה. המדורים היחידים המופיעים בו הם מדור "זמנים לנוער", מדור כלכלה ומשק והמדור הספרותי.

קריקטורות, בדיחות טובות ואפילו פליטונים, לצדו של מדור קבוע בענייני הכנסת.

גם העתונים האחרים, בעיקר עתוני הערב, החלו נותנים דעתם אל העתון החדש והכירו בתרומתו. הם סברו כי רכש לעצמו פלח שוק נכבד. כך ניתן למצוא מכתב מעניין של מזכירות המפלגה, המופנה אל המערכת ובו תלונתו של העתון "ידיעות אחרונות", ממנה עולה תחושה של קיפוח, כי "זמנים" מרבה לצטט ידיעות "בלתי חשובות" - המתפרסמות כ"מעריב", אולם גימנע מצוטט ידיעות חשובות המופיעות ב"ידיעות אחרונות".⁹

עתון מפלגתי או עתון אובייקטיבי?

יוזמי הופעתו של "זמנים" היו מודעים לעובדה, כי תחרות קשה צפויה לעתון, לא רק מצד עתונים מבוססים, דוגמת "הארץ" ו"דבר", כי אם גם מן העתונים העבריים האחרים, שתששו כי העתון ינגוס בקוראיהם. גם בבחירה בירושלים כמקום הופעת העתון, היה חסרון כלכלי. אולם היתה, לדעתם, דרך לאפשר לו קיום סביר ומאוזן, וזאת באמצעות תמיכה מסיבית של המפלגה במימון, במינויה של ועדה למען "זמנים", בהקמתם של "ועדי עתון" בכל סניף וסניף ובהחלטה על חיובם של כל החברים לחתום על העתון. "המפלגה אינה מגלה את המידה הגדולה של קנאות ואהבה לעתון, שבלעדיה לא יצא לדרך", כתב גולדשטיין אל מזכירי הסניפים. "נטפח את המכשיר ההסברתי החשוב שהקימונו". המפלגה נטלה על עצמה להעביר לידי העתון הכנסה קבועה באמצעות פרסום הודעות על כנסים מפלגתיים והאיצה בסניפים להמיר את משלוח ההודעות ברואר, בפרסום בולט בעתון. הודעות אלו החלו להופיע בהבלטה רבה בעמוד הראשון של "זמנים".

אולם תמיכה זו של סניפי המפלגה והנהגתה, אליה וקץ בה. ואמנם, הקשר בין המפלגה והעתון היה מסובך ועדין. בתודשים הראשונים להופעת העתון קיים היה תיאום מלא בין המערכת הצעירה לבין הנהגת המפלגה. האחרונה נרתמה לעזור ולתמוך בהפצת "זמנים" וחזרה והשמיעה הצהרות בדבר עתון אובייקטיבי בלתי תלוי הנוהג ללא משוא פנים, שלא יידרש לקו מפלגתי נוקשה ומוכתב.

בראשית 1954, ארבעה חודשים בלבד מיום הופעת העתון, הופיע רמז ראשון לחילוקי דעות מהותיים בין המערכת לבין המנהיגות לגבי שאלת שליטתו של המנגנון הפוליטי בעתון ושיקולי המערכת בפרסום עמדות עצמאיות. בדצמבר 1953 עסקה המפלגה בגיבוש עמדתה לגבי בעיית גידול החזירים במדינה (נראה, כי אצלנו אין חדש תחת השמש...) ומשה קול שלח מכתב למערכת שבו הציג את העמדה הרשמית. המכתב לא פורסם. אי לכך הריץ קול מכתב נוסף ובו מחה על אי פרסום מכתבו, למרות הבטחה מפורשת לעשות כן. בהודמנות זו, בעורו זועם על הפגיעה בו, גער קול במערכת והזכיר שני מקרים נוספים בהם לא נחה דעתו מעמדת העתון. לדעתו, פרסום מאמריו של הסופר הצעיר בנימין גלאי על המשורר זלמן שניאור ומאמר אודות מאבקם של הרבנים נגד המיסיון, היה בהם משום הסתה, חוצפה ושחצנות. זאת, למרות ש"זמנים" התחייב בפרוגרמה שלו לשמור על נוסח מתוקן של כתיבה. הוא סיים בנימת התרעה: "אני מצטער לציין שיש הרגשה אצל חברים

המפלגה הפרוגרסיבית המזכירות הארצית

תל-אביב, ב' תמוז תשי"ז
15.6.53
121/7489

ה.י.

הננו פונים אליך בבקשה שתהוו את

דעתך ביחס לסט עבור העתון היומי של

מפלגתנו העובד להופיע תוך חדשים.

ר"פ הצעות של סמות שהועלו:

סחר, סחרית, היום, העתון, זמנים, הזמן,
עידן, עתון חדש, המדינה, קדימה.

הואיל נא לציין ברשימה זו את הסם

סנראה לך כמתאים ביותר או להציע סם נוסף
על הסמות הכובאים ברשימה זו.

בבקשת להפציה לנו את חוות דעתך

ס.י.

בכבוד רב,

ס. גולדשטיין

השמות שמתוכם נבחר השם "זמנים"

מבחינה אינפורמטיבית אולם חסר משהו במאמרים הראשיים. אמנם, מציין הוא בסיפוק, העתון מצוטט כבר ברדיו אך יש לרכוש לו פובליציסטים טובים. קיים אף קושי באיתור מקורות בתוך משרדי הממשלה. תקוותו היא, כי עם פתיחת מושב הכנסת, יספקו ראשי המפלגה חומר עדכני שיופיע בעתון כפרשנות מפי "חוגים פרלמנטריים". "הרחוב הירושלמי איננו מרגיש עוד די את העתון", הוא מסכם.⁸ ואכן, במאמצים בלתי נלאים, טרחה המערכת והוסיפה מדורים חדשים לעתון, במטרה להופכו "למוכר יותר ברחוב" ולעתון עממי. מדור מוסיקה, סקירת סרטים נרחבת, פירוש תוכניות רדיו, מדור שערי ערך, נוספו בזה אחר זה.

המפלגה היתה מרוצה. ב-18 באוקטובר 1953, כתב משה גולדשטיין, המזכיר הכללי שלה, אל מערכת "זמנים" והביע דעתו, כי העתון משתפר והולך ומראהו כמראה עתון ותיק ומעניין. הדפוס שופר והקוראים מרוצים. הוא צירף הצעות נוספות לשיפור. הוא היה רוצה לראות בעתון

בשבועות האחרונים נדפסו ב"זמנים" מספר ידיעות, שרבים מחברי המפלגה הפרוגרסיבית הצטערו עליהן. הכוונה לכל מיני סיפורי רכילות בקשר לרהיטים של שרת העבודה או דירה של מר ברקת מהוועדה המרכזת של ההסתדרות. לא רק שהעבודות והפרסומים האלה לא התאימו לאמת ונעשה עוול לאנשים חשובים, נושאי משרות ציבוריות, אלא שבכלל נראה לי כי אין זו דרכו של "זמנים" לטפל בעניינים מסוג זה ולעסוק ברכילות. תמיד שללנו את הדרך הזאת, ואני, יחד עם חברים רבים במפלגה הפרוגרסיבית, מצטערים על שכתבי "זמנים" נתפסו לדרך זו ושמערכת העתון לא ידעה לרסנם.¹⁴

חשבון נפש פומבי

מערכת "זמנים" המשיכה בדרכה שלה. היא השקיעה את מירב מאמציה להשבת העתון ולהעלאת רמתו. אל הכותבים הוותיקים הצטרפה שורה ארוכה של כתבים צעירים ונלהבים, בעלי ידע וכישרון, וכיניהם דן הורוביץ, יובל אליצור שדיווח מארצות הברית (קדם לו אריה גלבלום), אלי אייל, ישראל מרגלית, דן סואן, ישעיהו בן פורת ששלח כתבות מפאריס ופרידל שהעלתה חיוך על פני הקוראים בקריקטורות האנושיות שלה. העתון אף השקיע מאמצים רבים בהכנת כתבות תחקיר מעמיקות בנושאים אקטואליים כגון "העולם הערבי בשנת תשי"ג" ושיגר כתבים לחו"ל לסיקור אירועים מיוחדים, דוגמת חידוש העלייה מארצות צפון אפריקה.

ביוני 1954 פרש טד לוריא מערכת "זמנים" וחזר לעתונו, ג'רוסלם פוסט". במקומו מונה יהושע גלבוע לאחראי על העתון עם סמכויות של עורך. יו"ר המפלגה ברח אותו על המינוי וניצל את ההודמנות לחזור ולהדגיש, בצד הברכות, את ציפיותיו וציפיות המפלגה מן העתון. הדגש עתה הוא על הידוק הקשר בין המערכת להנהלת המפלגה, במטרה לתאם ולפקח על עורכי המדורים החשובים. משקעי העבר הקרוב חזקים עדיין מאוד. העורך התבקש להצטרף אל כתבו המפלגתי, תיאודור התלגי, ולבוא לשיבות הוועדה המדינית של המפלגה, למען ישקפו המאמרים הראשיים כנאמנות את דרכה. כן נמסר על הקמת מוסד מצומצם, מעין קורטוריון, שעמו יתייעץ העורך בשאלות פוליטיות שונות. העניינים הכרוכים בשינויים בהרכב המערכת ובקבלת עתונאים חדשים לתפקידי מפתח, יהיו נתונים גם להבא לשיקול דעתו של העורך, אולם הוא התבקש להתייעץ עם הוועדה שתקום ולהביאם להכרעה בפני יו"ר הנהלת המפלגה.

גלבוע קיבל את הדין. הוא היה מתואם לחלוטין עם יצחק ארצי וההנחיות היו על דעת שניהם. על פי ההצעות ששיגר ארצי אל הנהלת המפלגה, יידונו עניינים יסודיים, החורגים ממסגרת הנושאים השוטפים והנוגעים לשאלות ייסוד מדיניות, במסגרת רחבה יותר מאשר המערכת. בהכרעות אלה ישותפו גם יו"ר הנהלת המפלגה ומנהל העסקים של העתון.¹⁵

ערב ראש השנה תשט"ו, במלאות שנה להופעתו, עשה "זמנים" חשבון נפש פומבי. בהיטיס אחורה, סברו חברי המערכת, כי עמדו במבחן הקוראים. אמנם לא חסרו ליקויים, אולם תוך שנה בלבד התגבר "זמנים" על מחלות ילדות שאין מנוס מהן ומבחינה עתונאית זכה להימנות עם השורה הראשונה של העתונים הוותיקים. על עצמו כתב:

רבים וגם אצלי, שאין העורך קורא את הכתבות השחצניות הללו, ושכל הישר בעיניו יעשה בעתון.¹⁶

על גערה כה חמורה מיהר להשיב גלבוע והוא פגוע כולו, לא מן הביקורת על שיקולי פרסום, אלא מנימת חוסר האמון והזלזול בו ובטד לוריא. אם החושת המפלגה היא, "כי כל הישר בעיניו יעשה בעתון", לא נותר לו אלא לבקש להשתחרר מהעריכה. מתשובתו אף עולה, כי נימות צורמות של ביקורת נשמעו כבר בעבר, שכן גלבוע הוסיף וציין, כי "זמנים" זוכה להערכה רבה לא רק של הקוראים, כי אם גם בחוגי העתונאים ו"היחידים שאינם מרוצים ממנו הם אישים מסויימים מצמרת המפלגה". גלבוע שאל בנימה מרירה, האם ייתכן שהיוזמה להוצאת עתון היא מקח טעות בעיניהם? שמא מלכתחילה היתה כוונת המפלגה להוציא עתון "אוניפורמי, שאנו, שלו, אשר אסור לו להגיד משהו על שניאור ואסור לו להגיד משהו על אחר, שצריך לעטוף כל דבר בעשר עטיפות של צמר גפן, ואסור לו לדחות שום רשימה שתישלח על ידי יהודים טובים... מכל מקום, אחד הטעמים לעזיבתי את 'דבר' היה, שעתון בעל מנטליות כזאת אינו לרוחי."¹⁰

לא ידועה תגובתו של טד לוריא, אולם יש לשער כי גם הוא נקט עמדה דומה, שכן במכתב מ-7 בינואר 1954, שהופנה אל לוריא וגלבוע, ביקש משה קול להרגיע את השניים והציע להם שיחה חברית לבירור העניין. נראה, כי פגישה כזו אכן התקיימה ובה יושרו ההדורים ולוריא וגלבוע נשארו לעבוד בעתון.¹¹

אולם הלחץ על המערכת לא פסק. הקושי לתמרן בין היות העתון ביטאונה של מפלגה לבין ניסיון לשמור על אובייקטיביות, להתבסס כלכלית ולמשוך קוראים שאינם חברי מפלגה, נתן אותותיו במרקם היחסים העדין. וכך, כשבועיים אחרי התקריט עם משה קול, חזרה ונשמעה תלונה דומה, הפעם מפיו של גולדשטיין. לדעתו אין העתון משקף במידה מספקת את עבודתם של נציגי המפלגה בכנסת. יצחק ארצי, הממונה על סניף העתון בתל אביב ואחד מכתביו הבכירים, נטל על עצמו להשיב על ההאשמה. הוא הצביע על תשע כתבות שונות שעסקו בענייני המפלגה וחזר והזכיר לגולדשטיין כי "הבטחנו לעצמנו לנהוג ללא משוא פנים ובאובייקטיביות, בלי להתעלם, כמובן, מאינטרסים של המפלגה, ועמדנו במבחן."¹²

באפריל 1954, פרסם "זמנים" ידיעות שעסקו בשאלת טוהר המידות של שניים ממנהיגי מפא"י, שרת העבודה גולדה מאיר וחבר הוועדה המרכזת של ההסתדרות, ראובן ברקת. נראה כי שני האישים, ישירות או באמצעות עוזריהם, התלוננו על כך בפני מנהיגי המפלגה הפרוגרסיבית. התגובות לא איחרו לבוא. מזכירות "העובד הציוני"¹³ דרשה במפגיע להסיק מסקנות מפרשה זו. על מערכת העתון לבוא בדברים עם מזכירות "העובד הציוני" לפני פרסום מאמרים או ידיעות הנוגעות לנושאים הסתדרותיים. מתברר כי ברקת העיר לאנשי המפלגה, כי "היחס [של ההסתדרות] אל 'זמנים', הוא כאל מכשיר עוין ומחבל. העתון הפך מקור לרכילות ולהשמצה. אולי הדבר דרוש למישהו לקראת הבחירות."

משה קול נזעק להגיב והוא שיגר מכתב ב-2 במאי 1954 אל מערכת "זמנים" והעתק אל מזכירות "העובד הציוני". קול תבע, בנוסח נוזף, לפרסם את דבריו בעתון:

בעובדה שלא היתה לעתון תשתית כלכלית מספקת ולא בית דפוס משלו והתלות בבית דפוס זר יצרה מתח מתמיד, שהדביק את כל העובדים. קשה היה לו לתפקד ולהתפתח. בית דפוס לא נרכש, משום שגם המפלגה עצמה לא היתה משופעת בהון והשקעותיה בעתון היו רבות ממילא. ב־20 בינואר 1954 אושר תקציב לעתון, שממנו עלה, כי ההוצאה החודשית היא בגובה של 36,000 ל"י ואילו ההכנסה החודשית המוערכת עמדה על כ־12,000 ל"י בלבד. זאת, לאחר צימצומה של המערכת והקטנת הצוות מתשעים וחמישה עובדים לשבעים וששה, בדצמבר 1953.

בתכנונה את מפעל המנויים של העתון, התבססה הנהלת המפלגה על מיכסה של 7,747 מנויים לכל סניפיה. המספר מורכב מהערכה של שיעור החתימה בקרב חברי המפלגה בערים, במושבי התנועה ובקיבוצים, תוך קביעת מיכסה מדויקת לכל סניף וסניף. אולם באוקטובר 1953 הושגו רק 3,400 חתימות על מנויים.¹⁷ כאמור, התגייסה המפלגה לעזרה על ידי הקמתה של ועדה ציבורית מפלגתית למען "זמנים", עודדה את חברי מערכת העתון לצאת לנקודות יישוב שונות, כדי להיפגש עם הקוראים ואף הורתה למזכירי הסניפים להעביר אליה את שמותיהם של חברים המסרבים לתתם, להמשך טיפול.

במאי 1954, צצו רעיונות בדבר העברת מערכת העתון למרכז הארץ. טד לוריא, העורך, הזדעק והזהיר מן הצעד, שפירושו יתור על ייחודיות העתון. לדעתו, מסוגל העתון להתבסס בירושלים. דרושה נשימה ארוכה, ואין ספק כי דרכו של העתון תצלח. ואכן, העתון נשאר בירושלים. תפוצתו היתה 8,432 גיליונות כיום חול ר־8,651 בסופי שבוע וערבי חג. כ־350 גיליונות הוקצו לפרסום ולהפצת חינוך לגורמים שונים. הרעיון של מעבר לתל אביב, בתקווה לשיפור המצב, שב ועלה. המפלגה קיבלה החלטה להקים ועדה לבדיקת ההעברה. שוב דובר על קיצוצים, הקטנת הפורמט ואירגונם של העובדים על בסיס קואופרטיבי. ללא הועיל.

אולם הנהלת המפלגה עדיין לא אמרה נואש. במחצית נובמבר 1954 הופץ חוזר בין כל סניפי המפלגה שהביא לידיעתם את החלטת הוועד הפועל של המפלגה, "שכל חבר צריך להיות חתום על 'זמנים' ושחבר שאינו חתום, אינו יכול להיות חבר באף אחד ממוסדות הסניף."¹⁸ בעתון עצמו נמשכה העשייה היוצרת. מספרם של המדורים החדשים נמצא בעלייה מתמדת: טכניקה ומדע, טור חקלאי, זמנים לאשה, חינוך

מראשית הופעתו ידענו את מבוקשנו בתכלית הבהירות. נוסף על הצידוק במתן ביטוי פוליטי רעיוני לציבור המאורגן במסגרת מפלגתית מיוחדת, ביקשנו לפלס דרך מיוחדת לעצמנו בהערכת תופעות החיים במדינה.

מאמר המערכת קבע, כי בעתונות העברית בארץ יש שתי תופעות מרכזיות ושני כיווני עשייה. מצד אחד, פטריוטיזם הגולש לאמירת אמן על כל מעשי השלטונות ומצד שני, ביקורת הגולשת לספקנות מרפה ידיים וזלזול במעשי יצירה. בין הנוסח ה"ציוני" לבין הנוסח ה"ציוני", רוצה "זמנים" לפעול. לשם כך דואג העתון לספק אינפורמציה מורחבת, להביא מגוון של דעות פוליטיות וכזמן הקצר שהוא מופיע, הציב אתגר לעתוננים האחרים. תקוותו היא, כי ההתמודדות והתחרות בין העתוננים לא תצטמצם לסממנים חיצוניים של עימוד, כותרות ותמונות, כי אם תהיה על אחריות ציבורית, הגינות עתונאית, הימנעות ממשוא פנים, אובייקטיביות וסגנון תרבותי. נראה — צויין לא בלי גאווה — כי כל חווי השחרות לעתון התבדו.

על סף השנה השנייה הצהיר העתון על מחויבותו לא לקפוא על השמרים.

ובמה תבוא לידי ביטוי השתייכותו הפוליטית של העתון והיותו כלי ביטוי מפלגתי? אכן נראה, כי לחץ ההנהגה הועיל ומעתה הופיע ב"זמנים" מדור כמעט קבוע בעמודו השני — כמה למאמרים פרי עטם של חברי הנהגת המפלגה, שבו התפרסמו גם ידיעות שוטפות על המתרחש בה, עמדותיה והחלטותיה ביחס לשאלות אקטואליות. לקראת מערכת הבחירות לכנסת השלישית ניתן ביטוי נרחב לעמדת המפלגה הפרוגרסיבית ביחס לרעיון ובחירות האזרחיות. בחודשים אפריל-מאי 1955 היו עמודי העתון מלאים מודעות על פעילות מפלגתית, כינוסים וערבי הסברה. "זמנים" זכה אפילו לדברי שבח מטעם מרכז מטה הבחירות, יוחנן כהן, שהעלה על נס את חלקו במערכת הפוליטית. ערכו, הוסיף כהן, "אינו רק בעת בחירות, כי אם מעצם העובדה שהיה למפלגה שופר וכלי מחנך, משך תקופה ארוכה למדי."¹⁶

מאבק על הישרדות

ב־9 במאי 1954 עמדה הנהלת המפלגה לפני איום של שביתת אזהרה של עובדי העתון. הסיבה לאי השקט המערכתי היתה הפיגור בתשלום המשכורת, במקביל לבעיות החרפות, שהטרידו את העתון לאורך כל תקופת קיומו: גרעון תקציבי והצורך לרכוש קוראים ומנויים נוספים, בלי לוותר על אופי העתון והדרך הרעיונית שהציב לעצמו.

במסגרת מאמצים אלה פעל העתון באופן בלתי נלאה לשפר את איכות הכתבות, לצרף עתונאים מוכשרים, להרחיב את מסגרות הדיווח. מן העולם הגדול וליצור מוסף לענייני ספרות וחברה שיעניק קורת גג לטובי הסופרים והפובליציסטים. אולם שני גורמים כבדי משקל עמדו בדרכו. הגורם הראשון היה טמון בעובדה שאין להתעלם ממנה, שהעתון נתפס כביטאונה של תנועה פוליטית, גם אם טרח הרבה על אובייקטיביות בדיווח. הגורם השני קשור לירושלמיות שלו, הרחק ממרכז העסקים והפעילות הכלכלית. דבר זה גורר הוצאות הפצה ותובלה גבוהות והיה כרוך בשיבושים חמורים במועדי האספקה. אולם עיקר הבעיה נתמצתה

פנחס רוזן משה קול טד לוריא

"נלמד מן השגיאות"

יהושע גלבוש זכה עתה בתואר של עורך וכסגנו נתמנה יצחק ארצי. גם מתכונתו של העתון שונתה. לוגו חדש עוצב, הפורמט הוקטן והמחיר ירד ל-70 פרוטות. החישובים הראו, שלשם איזון כספי, על העתון להימכר ב-10,000 עותקים, כבר בחודשים הראשונים, מלבד המנויים המעטים הקיימים. אולם הקשיים התמידו ולמפלגה הפרוגרסיבית שתקציבה היה מצומצם, לא נותר אורך נשימה. אווירה של מועקה השתררה בעתון, עזיבות וחביעות פיצויים. בכירי העתונאים פנו לחפש עבודה במערכות אחרות. המוראל היה בשפל חסר תקדים וגלבוש, שנאלץ להוציא עתון עם קו טלפון אחד בלבד, הציע לשקול הפסקה מבוקרת של הופעת "זמנים" למשך שלושה חודשים, שבהם יכוונו המאמצים להתארגנות, להבראה ולייעול ההפקה. "לצאת לרחוב לא בפרפור גסיסה, כי אם בתנופה מחודשת לגמרי."²⁰

אולם הנהלת המפלגה החליטה אחרת. לאחר דיונים ממושכים, הוחלט על סגירתו הסופית של העתון. ביום שישי, ה-4 בנובמבר 1955, הופיע הגיליון האחרון של "זמנים". המעיין בו ימצא לפניו עתון, ככל עתון אחר, העוסק באופן מעמיק ויסודי בבעיות השעה, שאלות הביטחון במדינה וגושים אקטואליים, ורק במאמר המערכת, בטור קצר ומצומצם נחשפה האמת המרה:

ההוראה, בריאות הציבור, לקט מעתונות חז"ל ובעיקר, היהלום שבכתר, מוסף ספרותי מכובד ובו כתבות המוקדשות ליוצרים והוגים, ללא בדיקת השתייכותם הרעיונית, דוגמת אורי צבי גרינברג. כן נתן העתון ביטוי למשוררים צעירים ומחדשים, דוגמת דוד אבידן, והופיעו בו מאמרים פובליציסטיים מאת פרופ' יוסף קלוזנר, ג'ון קמחי, דן מירון ויהושע גלבוש עצמו, שהיה פובליציסט מעולה.

אולם ברוח בלבד לא ניתן לקיים עתון. לצד השקעה רבה ברכישת כתבים ויוצרים מעולים, נזקק העתון לפעולה מעשית להרחבת תשתית הכלכלית. החלה מערכת פרסום שכללה מבצעים מיוחדים, בהם חולקו עט, שי לחותמים, וכרטיסי חינוך לנסיעות ברכב ציבורי. כן הונפקו תעודות ביטוח חיים לכל החותם על מגזי לשלושה חודשים. בנוסף, החל העתון לגבות תשלום עבור פרסום מודעות המפלגה, בגובה של 50% מהתשלום הקבוע. כן הורחב הפרסום המסחרי. אף העתון הציג את עצמו במודעת פרסום גדולה ממדים:

עתון העיר: הפועל בחרושת, האינטליגנציה העובדת
 המעמד הבינוני בעל השקפות מתקדמות.
 עתון הכפר: אנשי המשק התקלאי בקיבוץ, במושב ובמושבה.

פרידה מקוראים וידידים

גליון זה של "זמנים" מסמן סופו של מפעל עתונאי-ציבורי שמיאמו הראשון נאבק בקשיים רבים מאוד. בלב עובדי העתון פיעמה אמונה, כי קשיים אלה הם בני חלוף וכי בעבודתם המאומצת יהיה בידם להתגבר עליהם. ואמנם, ציינה את חבר העובדים של "זמנים" מסירות לב, אשר בזכותה ניתן לעתון, חרף כל הקשיים והמכשולים, דיוקנו, דיוקן של במה ציבורית לוחמת ומתקדמת שהלואיליות האידאית להנועתה לא העיבה בה מעולם על הנכס העתונאי העיקרי — על אובייקטיביות של אינפורמציה. אכן, במשך עשרים ושישה חודשי הופעתו, ידע "זמנים" ימים לא מעטים של זוהר, ידע תקופה שבה רמתו האינפורמטיבית והפובליציסטית — לפי עדות קוראיו — לא ירדה מזו של עתונים ותיקים, מבוססים ביסוס איתן. אך נתברר שהמציאות החומרית כוחה עולה על הערכים העתונאיים המעולים ביותר ואף על כושר העבודה וההתמכרות של חבר עובדים נאמן, ומציאות זו היא המאלצת אותנו כיום, להפסיק את הופעת "זמנים" ולהיפרד מעל כל הקוראים, הסופרים והידידים שליוו את העתון בדרך האחרת והקשה.

את דברי הסיכום של מנהיגות המפלגה ובהם הבטחה לעתיד, שלא מומשה, השמיע משה קול במכתבו אל יהושע גלבוש. בדברי תודתו הזכיר קול את מעורבותו הרבה בעתון ואת הקורבנות הגדולים שנדרשו לשם הוצאתו, סכומי כסף שהמפלגה לא יכלה לעמוד בהם. "אולם במידה שנרצה ונשאף להרחיב את ההשפעה של הציונות המתקדמת והליברלית במדינה, לא תפסיק להטריד אותנו המחשבה על חידושו

לכל אלה השתדל "זמנים" לספק מידע רב גוני ומהיר. הוא אף ביקש לחסוך להם את הצורך ברכישתם של עתונים אחרים והכניס מדור חדש ובו סקירה מפורטת של עיקר המאמרים שהופיעו בעתונות היומית בארץ. ולצד כובד הראש, היה גם ניסיון לפנות אל הקורא העממי יותר. מדור חדש נפתח: "הארץ הזאת", מסגרת לסיפורים משעשעים שזיכו את כותביהם בפרסים כספיים.

אולם הקשיים הכספיים לא הירפו. במרס 1955, הריץ יהושע גלבוש מכתב אל יו"ר המפלגה, משה קול, ובו התרעה על סכנת סגירת הצפוייה לעתון. "זמנים" נותר ללא בית דפוס, שכן החוזה עם בית הדפוס לא חודש, חג הפסח בפתח ועמו המוסף המיוחד שהושקע בו מאמצים מרובים וייתכן שאי אפשר יהיה להוציאו לאור.

מן המכתב משתמע גם עובדה נוספת. העתון עומד על פרשת דרכים בעלת השלכות על אופיו וההצדקה לקיומו. באותה עת נתקבלה החלטה על סגירת המערכת בירושלים כעובדה מוגמרת שאין עליה עוררים והעתון נמצא בעיצומן של ההכנות למעבר לתל אביב. מעבר זה היה כרוך בצמצומים ובפרישתם של רבים מן העובדים המוכשרים. גלבוש התריע על סכנת התחסלותו של העתון, דבר העלול לפגוע במפלגה, נוסף על הגזק הכספי. והוא הוסיף: "כשלונו של העתון, התחסלותו או ירידת רמתו, מתפרשים, מטבע הדברים, ככשלון אישי שלי". הוא אף ביקש לשחררו מתפקידו, אם אין כוונה להתגייס לביצוע השיפורים הנחוצים.²¹ בקשתו לא נענתה, אך נעשו מאמצים לשקם את בסיסו הכלכלי של העתון. הוא המשיך להופיע בסדירות, הפעם מן המערכת החדשה בתל אביב. "זמנים" ניסה ללבוש אופי של "עתון העם", כפי שהוצג במודעות פרסום גדולות, אולם בעת ובעונה אחת עשה מאמצים לשמור על רמה גבוהה וערכית של כתבות ומאמרים.

בעתיד. נלמד אז מן השגיאות ומן הכשלונות, כשם שבוודאי נרצה לשמור ולהעלות את ההישגים שהגענו אליהם.²¹ ולהעלות את ההישגים שהגענו אליהם.²¹
העתון נסגר. יהושע גלבוש עבר ל"מעריב". שאר העיתונאים המשיכו בשדה התקשורת ועשו חיל בעבודתם. אין ספק, כי הניסיון שרכשו בעת עבודתם ב"זמנים" השביח את כתיבתם.

☆ ☆ ☆

1. מפלגה שהוקמה ב-1948 כתוצאה מאיחוד של מספר סיעות ותנועות במרכז המפה הפוליטית, כמו "עלייה חדשה" ו"העובד הציוני". התקיימה 13 שנה, עד איחודה עם "הציונים הכלליים" למפלגה הליברלית (1961). ב-1965, עם הקמת גח"ל, פרשו ותיקי הפרוגרסיבים והקימו את המפלגה הליברלית העצמאית.
2. ארכיון המפלגה הפרוגרסיבית בקיבוץ תל-יצחק (להלן: אמ"פ), תיק מ-8/6.
3. שם, שם.
4. שם, שם.
5. משורי הממשלה החלו לעבור לירושלים ב-1950. משרד החוץ עבר רק ביולי 1953, וממשלת ארצות-הברית מתהה על כך נמרצות.
6. מחתרת צריפין — כינוי לארגון מחתרת טירוריסטי שפעל ב-1953 במגמה לתפוס את השלטון בכוח הזרוע. חבריו ביצעו מעשי חבלה אחדים וכן מעשי שוד למימון הפעולות. הם נחשפו בשלהי יוני 1953 והועמדו לדין. בית-דין צבאי שהתכנס בצריפין דן בסוף אוגוסט 13 מהם לעונשי מאסר כבדים — עד 12 שנה.
7. תיק אישי של יהושע גלבוש ז"ל — באדיבות אלמנתו, דינה גלבוש.
8. אמ"פ, מ-17/4.
9. שם, שם.
- 9א. תיק אישי של יהושע גלבוש.
10. שם, שם.
11. שם, שם.
12. שם, שם.
13. "העובד הציוני" המשיך להתקיים, כאגף ההסדרות של המפלגה הפרוגרסיבית.
14. תיק אישי של יהושע גלבוש.
15. מכתב מיום 4 ביוני 1954, שם.
16. שם, שם.
17. אמ"פ, מ-19/5.
18. שם, שם.
19. תיק אישי של יהושע גלבוש.
20. שם.
21. שם.

יהושע גלבוש